

DE RAÏGUERS A REGUERS

Ramon AMIGÓ i ANGLÈS

Una minúscula variació fonètica pot fer canviar radicalment un significat. Em refereixo a la contracció a una sola síl·laba, *re-*, d'allò que inicialment n'eren dues: *rai-*, de la paraula *Rai-guers* a la paraula *Reguers*. Tota la documentació antiga de l'Albi (les Garrigues) ofereix el nom sense vacil·lacions amb una ortografia que correspon al hiat *ai*: Rayguer, Rahyguer, Rayger, Rahiguer, Reyguer, etc. *Reguer* es fa present per primer cop el 1432, quan encara els altres escrivans es mantenen fidels durant molt de temps a les formes anteriors. La reducció a *e* no es consolida fins a mitjan segle XVI. Hi va haver una simplificació fonètica i una reducció sil·làbica, com si es confirmés una tendència general a la comoditat i a l'economia. Però també hi va haver un canvi de significat. Hom havia perdut ja la consciència col·lectiva que *Raïguer* volia dir "faldar d'una muntanya", que era realment allò que hi havia a l'indret que el nom designava. No es parla per allí de cap clot, ni fondo, ni barranc, sinó que només s'anomena el coster dels Reguers i s'havia anomenat, si més no al segle XVIII, el tossal del Reguer. Tots dos genèrics indicadors d'elevació, no pas de depressió. El sentit d'enlairament, doncs, comportant un faldar, queda ben manifest si hom contempla els Reguers des de la vila de l'Albi, des d'on es veu la partida formant un aturonament que s'allarga cap a les Serres. I, al capdamunt del coster dels Reguers, com si en fos el coronament, hom havia anomenat la Talaia, al final del segle XVI, un tossalet que calculem que correspon al que té una altura mesurada en 614 metres sobre la mar. El sector que ara la gent anomena el coster dels Reguers havia d'haver estat precisament el Raïguer medieval,

L'equivalència de "peu, faldar de muntanya", la dóna el Dr. Joan Coromines a DECat. VII, 54a29-38, s.v. Raig, basant-se en la lectura de Muntaner, del qual transcriu diversos fragments que contenen la paraula com a substantiu comú, no esdevingut topònim. Correspon a la mateixa època (la *Crònica* va ésser escrita entre 1325 i 1328) que a l'Albi ja apareix com a topònim: «in loco quae dicitur Rayguer» (any 1302). Coromines dubta -sense fonamentar-ho en cap argument- que Joan Santamaria hagués sentit viva la paraula quan escriu «raïquera» a *Visions de Catalunya*, i suposa que la va treure de Muntaner, de l'edició de Coroleu. Nosaltres pensem, contràriament, que és probable que Santamaria, nascut a Lleida, conegués «raïqueres» (amb ensoordiment de la velar oclusiva i en femení plural), com a nom comú, des de jovenet, quan a l'Albi ja s'havia contret a «Reguer» des de feia més de quatre segles. La podia conèixer, més que més, si fos cert -com ell explica al seu relat retolat «les Garrigues»- que la seva família descendeix d'Aspa, que ara es considera del Segrià, prop del Cogul, que ja és a les Garrigues, totes dues poblacions a la vora del riu de Set, igual que l'Albi. Segons Manuel de Montoliu, en el seu pròleg a l'edició d'una tria de *Visions*, de 1936, Santamaria fa una «entusiasta defensa de les variants dialectals de la nostra llengua». A partir d'ací, podem pensar que, quan utilitza «aquelles raïqueres roiges i degotisses com entranyes obertes» («Muntanyes de Prades», edició de 1927, de *Visions*, p. 33), corregit a «raïqueres» a l'edició de 1936, no és perquè sí, ni per fer-se ressò de Muntaner, sinó per aportar un mot que ha trobat viu, potser ja rar, quan el va escriure.

Més tard, Joan Coromines, a *Onomasticon*, VI, 328-329, s.v. *Raïguer, Reguer - ers*, tracta el

tema més extensament, partint d'informació oral i documental del sector de Tortosa i de Mallorca, i aporta *Raïguer* i *Reguer* una mica pertot, cap al sud fins a la banda de Múrcia i, en direcció contrària, cap a les Corberes. No devia tenir notícia d'aquest *Raïguer / Reguer* de l'Albi, terra eixuta en alt grau, on resultaria exòtic un derivat de *rec*.

Un altre autor docte i experimentat, tampoc no devia haver tingut ocasió d'observar que *Reguer* és una adopció moderna del *Raïguer* medieval, quan -examinant topònims de les Garrigues-col·loca *Reguer* (de l'Albi) entre els noms relacionats amb la hidrografia i no entre els noms orogràfics. Qui no es deixaria enganyar per un mot adulterat, amb una adulteració consolidada oralment i per escrit, sense haver tingut avinentesa de veure documentació antiga, abundant?

La lliçó que hom en pot treure de tot això és que convé de recórrer als arxius antics tant com sigui possible i, al mateix temps, a l'examen del terreny. I també convé d'ésser molt circumspecte amb les opinions populars quan es refereixen a etimologies, sorgides de la bona fe per deduccions fàcils per les quals tots ens podem sentir atrets.

UNA GUIA PRÀCTICA

Quim Monzó recull a La Vanguardia (28/07/00) una notícia segons la qual Cedillo, un poble de menys de sis-cents habitants a la província de Càceres, ha decidit d'editar una guia local de telèfons. No és gens habitual que els pobles n'editin, de guies, però els de Cedillo, posats a fer-ho, han decidit ser conseqüents amb els seus usos i costums i han disposat que els seus habitants hi apareguin no pas per ordre alfabètic de llurs cognoms, sino pels seus malnoms. La notícia explica que hi ha molta gent, sobretot la més gran, que recorda millor els malnoms dels seus veïns -"Lagarto", "Mosquito", "Patata", "Pelotas", "Pito"...- que no pas els noms i els cognoms oficials.

V.B.